

Березан Валентина Ігорівна,
доктор педагогічних наук, доцент кафедри
соціальної роботи, реабілітації та повоєнної адаптації,

Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка

Губарь Ольга Григорівна,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
спеціальної та інклюзивної освіти,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка

РОЛЬ ТА МІСЦЕ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА В КОМАНДІ СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Розвиток сучасного суспільства відзначається формуванням нового погляду на освіту та місце людини в соціумі. Відтак освіта в процесі функціонування має прагнути до набуття таких якостей, як доступність, рівність, загальність. Першочерговим завданням суспільного розвитку в межах міжнародного руху «Освіта для всіх» (Education for All (EFA)), ініційованого ЮНЕСКО стає забезпечення кожного правом на задоволення освітніх потреб, отримання якісної базової освіти. Таким чином, центральним інноваційним процесом вітчизняної системи освіти в сучасних умовах, не зважаючи на триваючі військові дії, є функціонування інклюзивного навчання, підґрунтям якого є Постанова Кабміну «Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» (№ 872 від 15.08.2011 р., зі змінами та доповненнями від 2017 року), та «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» (№ 957 від 15.09.2021 р., зі змінами та доповненнями від 2022 року), що сприяють активному розвитку в українському освітньому просторі інклюзивної освіти як альтернативи

системі спеціальної освіти.

Стратегія супроводу інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами (ООП) є результатом роботи В. Бондар, Е. Данілавичюте, І. Дмитрієвої, В. Засенка, А. Колупасвої, С. Миронової, В. Синьова, Т. Скрипник, Н. Софій, О. Таранченко, О. Федоренко, А. Шевцова та ін. Положення щодо підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців педагогічного профілю до роботи в умовах інклюзивного освітнього простору (вихователів, педагогів, корекційних педагогів, соціальних педагогів, психологів) висвітлено у працях В. Андрущенко, М. Альохіної, В. Гладуш, Т. Дегтяренко, І. Демченко, І. Зязюна, В. Кременя, А. Колупасвої, В. Лугового, В. Огнев'юка, Н. Пахомової, В. Синьова, Д. Супрун, О. Таранченко, З. Шевців, А. Шевцова, М. Шеремет та ін.

Інклюзивне навчання – це система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахуванні багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників [1]. Отже, жодна дитина не має відчувати себе іншою та виключеною з освітніх, культурних і соціальних процесів – це головне завдання інклюзії, успішне функціонування якого залежить від ефективного впровадження та дотримання основного принципу – менше зовнішньої, більше внутрішньої диференціації.

З моменту офіційного введення загальної доступності інклюзивної форми навчання значна кількість батьків дітей з ООП виявили бажання надати власним дітям можливість навчатися разом з однолітками. Слід зауважити, що за останній рік система інклюзивної освіти зазнала серйозних змін на фоні активного розвитку та розбудови освітньої системи в попередні роки, кількість спеціальних ЗЗСО зменшилася (у 2022-2023 н. р. – **290** закладів з контингентом 34029 учнів; у 2021-2022 н. р. – 310 закладів з контингентом 36294 учні) [4].

Очікувано, що дитина з ООП переживає в процесі інтеграції певні труднощі, проте для неї це необхідний досвід, яким можна скористатися в подальшому житті. В умовах війни кількість труднощів, які стають на шляху інтеграції дітей та ускладнюють функціонування закладів освіти з інклюзивною формою навчання у військовий час збільшилась, серед них: наявність значної кількості тривог; постійні зміни найближчого оточення; скупчення великої кількості людей в одному приміщенні; неготовність укриттів до прийому дітей з ООП відповідно до принципу архітектурної доступності; відсутність можливості відвідувати заклади освіти через відсутність укриттів; дистанційна форма навчання, що призводить до обмеження кола соціального спілкування, наявність постійних психотравмуючих факторів та ін.

Таким чином, перед закладом освіти та командою супроводу дитини з ООП, постає ще більша кількість завдань та проблем, від вирішення яких залежить успішність соціалізації дітей даної категорії. Сьогодні соціальний педагог, як учасник команди супроводу, є провідним фахівцем із соціального виховання, фахівцем з виховної роботи з дітьми та молоддю з ООП, який покликаний створювати сприятливі соціальні, навчально-виховні умови для їх розвитку й соціалізації.

Основним завданням психолого-педагогічного супроводу освітнього процесу вважається підтримка комфортного освітнього соціального середовища, яке сприяє повному розкриттю та розвитку пізнавальних, особистісних і творчих ресурсів дитини. Реалізація даного завдання покладена на учасників команди супроводу, одним з яких є соціальний педагог.

Соціальний педагог в інклюзивному середовищі здійснює соціально-педагогічний патронаж дитини з ООП та її батьків; виявляє соціальні проблеми, які потребують негайного вирішення, при потребі направляє до відповідних фахівців з метою надання допомоги; вивчає соціальні умови

розвитку дитини з ООП; сприяє процесу соціалізації дитини з ООП, її адаптації в новому колективі; інформує дитину з ООП та її батьків про мережу закладів позашкільної освіти, залучення дитини до участі в гуртках, секціях з урахуванням її можливостей; надає рекомендації учасникам освітнього процесу щодо шляхів ефективної інтеграції дитини з ООП в колектив однолітків, формування позитивного мікроклімату в дитячому колективі, подолання особистісних, міжособистісних конфліктів; захищає права дитини з ООП, за відповідним дорученням може представляти її інтереси у відповідних органах та службах. Крім цього, соціальний педагог сприяє розвитку соціальних умінь школярів, а також надає належну моральну підтримку сім'ям дітей, їх рідним і вчителям, допомагає долати складні життєві ситуації [2].

Безперечно, основною умовою успішної реалізації вище зазначених завдань є активне включення соціального педагога в роботу команди психолого-педагогічного супроводу, провідним принципом якої є командний підхід у роботі. Він передбачає ефективну співпрацю вчителів, відповідних фахівців, батьків та учнів. Усі спеціалісти з проблем розвитку дітей є важливими помічниками та партнерами вчителів.

Отже, складність і багатогранність навчально-виховної діяльності в умовах інклюзивної освіти вимагає від соціального педагога міцних інтегративних теоретичних знань та практичних умінь із соціальної, спеціальної педагогіки та інклюзивної освіти, що сприятиме підвищенню ефективності та результативності діагностичної, реабілітаційної, пропедевтичної та консультативно-просвітницької роботи. Саме тому в ПНПУ імені В. Г. Короленка з 2006 року з метою підготовки майбутніх соціальних педагогів до роботи в інклюзивному просторі до обов'язкових дисциплін було введено курс «Основи корекційної педагогіки» [3], а з 2012 року – «Основи інклюзивної освіти» [2]. Крім цього, здобувачі можуть підсилити свої компетентності завдяки вільному вибору дисциплін,

серед яких такі, як: «Психолого-педагогічні основи корекційної роботи в умовах інклюзії», «Забезпечення якості інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами», «Діяльність соціального педагога в інклюзивному освітньому просторі» та ін.

Список використаних джерел:

1. Інклюзивне навчання. *Міністерство освіти і науки України* : офіційний веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya>
2. Про визначення завдань працівників психологічної служби системи освіти в умовах інклюзивного навчання : Лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1/9-1 від 02.01.2013 р. *Верховна рада України. Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v_9-1736-13#Text
3. Про створення умов щодо забезпечення права на освіту осіб з інвалідністю : Наказ міністерства освіти і науки України № 691 від 02.12.2005 р. *Верховна рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0691290-05#Text>

Статистичні дані. *Міністерство освіти і науки України* : офіційний веб- сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/inklyuzivne-navchannya/statistichn>